GYVENIMAS „TAI KAIP SIEKIAMYBĖ, KAIP ĖJIMAS“: PAAUGLIŲ EGZISTENCINĖS TEMOS

VITALIJA LYSKA

ŠVČ. JĖZAUS ŠIRDIES PARAPIJOS VAIKŲ DIENOS CENTRAS

JORŪNĖ VYŠNIAUSKYTĖ-RIMKIENĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Egzistencinių temų iškėlimas ir diskutavimas gyvenimo prasmės klausimais dirbant su paaugliais yra labai svarbus, kadangi paauglystė – tai sudėtingas asmenybės raidos etapas, kurio metu dažnai siekiama atsakyti į tokius klausimus, nes paieškos arba rasti atsakymai į juos sudaro pagrindą tolimesniam asmenybės vystymuisi. Straipsnyje siekiama atskleisti paauglių egzistencinį patyrimą analizuojant svarbiausias egzistencines temas. Šiam tikslui realizuoti buvo pasirinktas veiklos tyrimas dalyvaujant. Tyrimo duomenys buvo renkami pasitelkus grupinės diskusijos ir pusiau struktūruoto interviu metodus. Tyrime dalyvavo aštuoni 16–18 metų paaugliai. Paaugliai atskleidė savo egzistencinį patyrimą išreiškdami savo supratimą ir požiūrį į tokias esmines egzistencines temas kaip laisvė, gyvenimas, gyvenimo prasmė ir vertybės, vienatvė.

Pagrindiniai žodžiai: paaugliai, egzistencinis socialinis darbas, egzistencinės temos.

IVADAS

Socialinis darbas su individais dažnai iškelia arba sprendžia dvasinius iššūkius, kuriuos žmogui pateikia gyvenimas (Payne, 2005), todėl žmogaus vidinis pasaulis, kaip neatskiriama jo dalis, dirbantiesiems socialinį darbą yra labai svarbu. Žmogus, ne tik kaip mąstanti, bet ir kaip jaučianti būtybė, stengiasi rasti savo gyvenimo prasmę ir tai yra neatskiriama

nuo jo patirties. Šis požiūris skiriasi nuo tradicinio požiūrio į socialinį darbą tuo, kad paprastai socialinis darbuotojas dažniau orientuojasi į socialines paslaugas, į pagalbą klientui, kuri gali būti „apčiuopiama“ ir lengvai pamatuojama. Egzistenciniame socialiniame darbe pirmiausia prisimenama, kad klientas yra mąstantis apie gyvenimo prasmę individas ir dėl to susiduriantis su tam tikrais sunkumais, problemomis. Tai platesnis požiūris į klientą kaip individą, pabrėžiantis jo unikalumą. Egzistencinis teorinis modelis yra sąlygotas egzistencinės filosofinės krypties, kuri daug dėmesio skiria paties žmogaus ir jo savęs kūrimui bei žmogaus būčiai pasaulyje ir iškelia pagrindinius žmogaus egzistencinius klausimus „į paviršių“: gyvenimas, laisvė, atsakomybė, gyvenimo vertybės, vienišumas, mirtis, kančia. Šios filosofinės krypties atstovas Sartre'as (2000) ir kiti taip pat kalba apie absurdo sąvoką kaip kasdienės būties išraišką. Anot šių autorių, šiuolaikinis žmogus yra sutrikęs, pasiklydęs savo viduje, užsiėmęs daugiau materialių interesų tenkinimu, o vidinis pasaulis lieka nesuprastas, neišaiškintas, ir tai veda prie klausimo apie gyvenimo prasmę.

Egzistencialistinė paradigma socialiniame darbe egzistuoja apie 40 metų, nuo tada, kai socialinio darbo profesorius Krillas paskelbė savo darbą šia tema (*Egzistencinis socialinis darbas*, 1978). Savo darbe, anot Švedaitės-Sakalauskės ir Bogdanovos (2010), Krillas deklaravo žmogaus dvasingumo, transcendentistiškumo idėjas ir jų reikšmę socialinio darbo praktikai. Vėliau atsirado ir daugiau darbų, apibūdinančių egzistencinio socialinio darbo galimybes ir ribas. Vis dėlto tenka pripažinti, kad egzistencializmas kasdienėje praktikoje iki šiol nėra plačiai žinomas ir plėtojamas (Bogdanova, Švedaitė-Sakalauskė, 2010). Nors socialinis darbas mūsų šalyje dirbamas jau kelis dešimtmečius, tyrimų bei gerosios praktikos pavyzdžių taikant egzistencinį socialinį darbą pasigendama. Straipsnio autorės savo praktinėje veikloje, dirbdamos socialinį darbą su paaugliais, pastebėjo, kad egzistencinė paradigma ypač patraukli. Paauglystė yra sudėtingas žmogaus gyvenimo laikotarpis: vyksta daug transformacijų, susijusių su pačiu žmogumi ir jo santykiu su aplinkiniu pasauliu, todėl nenuostabu, kad padidėja jautrumas įvairiems pokyčiams, padaugėja nusivylimų. Paauglystė – tai laikotarpis, kai pradeda kilti esminiai klausimai, tarp kurių klausimai apie gyvenimo prasmę

užima svarbią vietą. Paaugliai konstruoja savo realybę ir supratimą apie gyvenimą, jo prasmę. Konstruodami šią realybę, jie yra veikiami skirtingų šaltinių, pirmiausia – savo artimiausios aplinkos, šeimos; vis didesnę svarbą paauglių gyvenime užima bendraamžių nuomonė bei kita svarbi aplinka (įvairių medijų įtaka taip pat reikšminga). Grįždamos prie Sartre'o (2000) kasdienės būties išraiškos apibūdinimo, jog suaugusio šiuolaikinio žmogaus vidinis pasaulis lieka nesuprastas bei neišaiškintas, manome, kad egzistencinių temų, išskylančių paauglių gyvenime, aptarimas dar daugiau aktualizuotinas, – juk jie apie dešimtmetį gyvena „tarp dviejų pasaulių“ – vaikystės ir suaugystės, savo vidinio chaoso ir tvarkos paieškų, veikiami visuotinės išorinės skubos bei šalia esančių svarbių asmenų, kurie nebūtinai atradę savo prasmę gyvenime. Tad egzistencinių temų iškėlimas ir diskutavimas gyvenimo prasmės klausimais bendraujant bei dirbant su paaugliais yra labai svarbu. Šios žinios gali pasitarnauti siekiant sužinoti, „kur“ yra paauglys, o tai ypač aktualu turint omeny savižudybių kontekstą, taip pat puoselėjant asmeninį augimą – prasių paieškas. Anot Freire'o (2000), žmonėms dažnai yra sudaromos tokios sąlygos, kuriomis kritiškai mąstyti tiesiog nėra galimybės. Autorius teigia, kad žvelgdami kritiškai į socialinę situaciją, kurioje yra, žmonės pradeda imtis veiksmų pakeisti šią situaciją. Straipsnyje remiamasi Kloosterio (2001) kritinio mąstymo sąvoka, kuris teigia, kad „kritinis mąstymas yra socialinis mąstymas“. Anot Kloosterio, tam, kad suprastume, jog idėjos yra vertingos ir svarios, reikia ginčų, diskusijų, suvokimo, tuomet jos yra išgryninamos ir matoma tikroji jų vertė. Autorius pabrėžia, kad kritinio mąstymo plėtojimui yra reikalingos grupinės diskusijos (Klooster, 2001). Šią idėją patvirtina kito autoriaus, socialinio darbo su paaugliais tyrėjo ir praktiko Malekoffo mintis, kad grupės formatas, kritinio mąstymo metodo taikymas paauglių grupėse yra labai veiksmingas (Malekoff, 2014). Straipsnio tikslas – atskleisti paauglių egzistencinį patyrimą nagrinėjant svarbiausias egzistencines temas.

TYRIMO METODOLOGIJA

Straipsnyje aptariama 2014 m. atlikto kokybinio tyrimo dalis, kuria buvo siekta atskleisti paauglių egzistencinį patyrimą. Paauglių išsakyta nuomonė apie pagrindinius egzistencinius klausimus yra esminis įrankis, leidžiantis parodyti jų suvokimą, suprasti jų konstruojamą realybę, kuri yra subjektyvi. Šiuo atveju realybė yra kuriama grupės paauglių ir matoma iš jų pačių perspektyvos, kas grindžia naujos realybės kūrimą esant tarpusavio tiesioginei sąveikai. Tyrimas buvo atliktas natūralioje aplinkoje, tyrimo dalyviai galėjo laisvai reikšti savo nuomonę, diskutuoti, dalytis mintimis ir reflektuoti. Šiuo atveju tyrimo dalyviai iškyla kaip patirties ekspertai (angl. *experiential experts*), savo gyvenimo žinovai. Tyrimo specifiškumas sąlygojo veiklos tyrimo dalyvaujant pasirinkimą (angl. *Participatory Action Research*), kuris gali būti apibūdinamas kaip suvokimas, abipusis įsitraukimas, pokytis ir procesas, skatinantis asmeninį augimą (Kidd, Kral, 2005). Duomenys buvo renkami pasitelkus *grupinės diskusijos* (angl. *focus group*) ir *pusiau struktūruoto interviu* metodus. Grupinė diskusija suteikė galimybę tyrimo dalyviams dalytis savo mintimis tarpusavyje, išgirsti panašius ir atrasti skirtingus požiūrius, taip pat susivokti savyje. Interviu klausimai, susiję su egzistencinės patirties atskleidimu, buvo tokie: *Ar jūs jaučiatės laisvas (-a)? Kas jums yra laisvė? Ką jums reiškia gyvenimas? Kokia yra gyvenimo prasmė jūsų akimis? Kokios jums yra pagrindinės gyvenimo vertybės? Kaip jūs manote, kas kuria žmogų – aplinka ar jis pats? Kas, jūsų supratimu, yra vienatvė? Kas yra gyvybė?*

Tyrimui buvo taikoma mišri dalyvių atranka, pagal patogumo principą, kai „tyrimui parenkami asmenys, kuriuos yra lengva rasti“ (Kardelis, 2007, p. 325) ir „sniego gniūžtės“ atranka, kai pagal patogumo principą atrinkti keli asmenys nurodo kitus, turinčius analogiškų savybių ar pan. (Kardelis, 2007, p. 327). Visi tyrimo dalyviai yra pažįstami tarpusavyje, priklauso vienai jaunimo grupei, tai sąlygojo didesnę dalyvių tarpusavio pasitikėjimą ir atvirumą diskusijos metu. Tyrime dalyvavo 8 paaugliai (7 merginos ir 1 vaikinai), kurių amžius 16–18 m. – tipinė vyresniojo amžiaus moksleivių grupė. Tyrimas buvo sudarytas iš dviejų etapų – susitikimų, abiejuose dalyvavo tie patys tyrimo dalyviai. Pirmas susitikimas truko 1 val. 42 min, kitas – 1 val. 8 min. Paaugliai tyrime dalyvavo

savanoriškai, prieš tai buvo informuoti apie tyrimą, jo tikslus, eigą, jiems buvo užtikrintas konfidencialumas ir anonimiškumas (pakeisti vardai, neatskleistos institucijos ir bet kokia informacija, kuri galėtų padėti atskleisti tyrimo dalyvių tapatybes), taip pat buvo laikomasi geranoriškumo ir žalos nedarymo principų. Tyrimo duomenų analizės metodas buvo paremtas *grindžiamosios teorijos* pagrindu.

TYRIMO REZULTATAI

Laisvė – tai...

Viena esminių egzistencinių sąvokų yra laisvė. Paaugliai atskleidė, kad laisvė, nors ir visiems gerai žinomas žodis, tačiau ne taip paprastai patalpinamas į tam tikrus rėmus, kurie leistų suprasti, kur ji prasideda ir kur baigiasi. Laisvės samprata visada yra labai sudėtinga ir sąlyginė, dažnai nagrinėjama kartu su galios samprata ir šių dviejų sąvokų sąsaja. Sartre'as (2000), mąstydamas apie laisvę, teigia, kad žmogus yra tiesiog pasmerktas laisvei, t. y. priimdamas sprendimus žmogus kuria save, o sprendimų priėmimui turi visišką laisvę; laisvė kaip duotybė yra absoliuti ir nekintama. Paaugliai pritaria tokiai autoriaus nuomonei ir papildo laisvės sampratą pasirinkimo, sprendimų priėmimo bei nuomonės reiškimo galimybe.

Daugumai tyrimo dalyvių laisvės supratimas yra stipriai susijęs su aplinka: šeima, draugais. Tai pasireiškia galimybe prie artimų žmonių elgtis „laisvai“, reikšti savo nuomonę, būti „be kaukių“. Paaugliai pažymėjo, kad prie šeimos narių, draugų jie jaučiasi laisvi. Šiame kontekste labai išryškėja tyrimo dalyvių savęs suvokimas ir tapatinimasis su aplinka, šiuo atveju – artimų žmonių ratu; jų laisvės supratimas išreiškiamas per ryšius su kitais žmonėmis, kurie jiems yra svarbūs, ir tai rodo, kad tyrimo dalyviams santykis su aplinkiniais labai reikšmingas, aplinkos žmonės iškyla kaip suteikiantys laisvę arba ją ribojantys. Artimųjų tarsi suteikiama laisvė, anot tyrimo dalyvių, pasireiškia priėmimu, pažinimu ir palaikymu.

Kai kur tu turi elgtis ramiau ir save varžyti, o, pavyzdžiui, prie draugų ir artimųjų tu gali be kaukių elgtis ir... Ir daryti ką nori (Violeta, 18 m.).

Kalbant apie laisvę išryškėjo ir toks laisvės komponentas kaip ribos. Įdomu, kad laisvės ribotumas randasi ten pat, kur ir pats laisvės jausmas – šeimoje, tėvų ir vaikų santykiuose. Tėvai, kaip žmonės, šalia kurių gali būti „savimi“, kurie palaiko, žino ir supranta, tuo pat metu yra ribojantys tyrimo dalyvių laisvę, todėl laisvė yra sąlyginė, kadangi paaugliai vis dar yra priklausomi nuo tėvų, daugiausia finansine prasme: gyvena pas tėvus, tėvai juos išlaiko, jie turi išipareigojimų tėvams, šeimoje yra tam tikros taisyklės, kurių privalo laikytis ir tas taisyklės dažniausiai nustato tėvai.

Ir dar, pavyzdžiui, su tėvais, tu vis tiek turi kažkiek jų klausyti, tu nesi visiškai laisvas, nes dar priklausomas esi nuo jų, dabar, pavyzdžiui, nes aš gyvenu ten, mane maitina ir taip dar nesu visiškai laisva (Gabrielė, 17 m.).

Tyrimo dalyviai parodo, kad laisvė turi ribas, kurios yra tarsi neišvengiamos ir savaime suprantamos, todėl tai jų laisvės neriboja. Ribos iškyla kaip laisvės sąlyga, kuri leidžia jaustis laisvam, taip pat palaiko balansą, nes žmogui turint „per daug laisvės“ iškyla grėsmė jo santykiui su savimi ir kitais, ir tai pasireiškia netinkamu elgesiu su neigiamomis pasekmėmis.

Gyvenimas – mozaika

Remdamiesi esminėmis egzistencinėmis sąvokomis, paaugliai kalbėjo ir apie gyvenimą, jo prasmę. Klausimą apie gyvenimo prasmę tyrimo dalyviai įvardijo kaip sudėtingą ir gilų, tačiau dalijantis subjektyviomis mintimis šiuo klausimu iškilo vienas, daugumai bendras žodis, kuris atspindi gyvenimą tarsi procesą – „siekimas“. „Siekimas“, anot tyrimo dalyvių, yra lydimas natūralios asmens raidos etapų, kuomet nuo mažų dienų yra nuolat siekiama kažko mokykloje, vėliau universitete, šeimoje, taip pat savo viduje. Tai – tam tikrų tikslų siekimas, bendrų daugumai, kaip siekimas baigti mokyklą, įstoti į universitetą ir jį baigti, susikurti šeimą, bet yra ir asmeninių tikslų, kurių kiekvienas siekia asmeniškai. Tyrimo dalyviai gyvenimą mato kaip prasmingą ir tikslingą buvimą, išskiriant kiekvieno žmogaus savo „kelio“ turėjimą, misiją, kurią žmogus turi įgyvendinti šiame gyvenime, nors galbūt ji ir nėra iki galo aiški. Taip pat tyrimo dalyviai pabrėžė, kad tai yra subjektyvu: kiekvienas žmogus turi savo tikslus arba jų neturi, kiekvienas turi savo gyvenimo matymą

ir jį gyvena taip, kaip jam atrodo teisinga. Nėra vienos doktrinos, vienos teorijos ar taisyklių, pagal kurias būtų galima apibrėžti gyvenimą.

Man gyvenimas – tai misija, kurią turi įvykdyti <...> Nes, nu vis tiek, kažkaip jeigu tu esi šiame gyvenime, šioje žemėje, nu, vis tiek esi su kažkokiu tikslu. Galbūt to tikslo tu dar nežinai, bet vis tiek kažkoks tikslas yra. Jis gali būti mažas ar didelis, bet, nu, vis tiek, jis yra. Ir visą tą gyvenimą žmonės ir, nu, turi to, nežinau kaip pasakyti, to tikslo siekti ir įvykdyti tą misiją, bet, nu, nelabai žino kokią būtent (Teodora, 17 m.).

Diskusijos metu, kalbėdami apie gyvenimą, tyrimo dalyviai minėjo „egzistavimą“ kaip neigiamą gyvavimo formą ar būdą. Kuomet gyvenimas yra suprantamas kaip tikslingas ir kryptingas ėjimas, tikslų siekimas, misija, egzistavimas yra tiesiog būvimas, netgi, galima sakyti, betikslis ir beprasmis būvimas. Žmogaus pasyvumas, gyvenimo prasmės nieiškojimas, savo pašaukimo, paties gyvenimo nevertinimas tyrimo dalyvių yra suprantamas kaip egzistavimas. Egzistavimas siejamas su abejingumu ir negebėjimu džiaugtis tuo, ką turi. Gyvenimas suprantamas netgi kaip dovana, kurią gaudamas turi tinkamai įvertinti, tai yra išreiškiama tikslinga ir kryptinga gyvenimo tėkme, kuomet yra siekiama tikslų, mokomasi, ieškoma prasmės ir džiaugiamasi pačiu gyvenimu bei jo suteiktomis galimybėmis. Egzistavimas, remiantis tyrimo dalyvių mintimis, gali būti suprantamas kaip kino filmas, kurį žmogus seka iš šalies, tiesiog kaip žiūrovas, pats nedalyvaudamas pasyviai stebi, kas vyksta aplink jį ir su juo. Galima suprasti, kad paaugliai egzistavimą įvardija kaip kažką neigiamą ir netinkamą žmogui.

Bet tiesiog būna, kad gyvenimas, vieni žmonės gyvena, o kiti negyvena, tiesiog egzistuoja <...> jie tiesiog niekuom nesidomi, nieko neveikia ir tiesiog negyvena, o tiesiog būna <...> Taip, stumia laiką. Na, jiems tiesiog nusišpjauti ant visko (Audrius, 18 m.).

Dabar tokia šovė mintis, kad gyvenimas yra dovana. Ir kuomet tu gyveni, tu veiki, tu priimi iš gyvenimo visus džiaugsmus, kuriuos tau suteikia, visas dovanas, o egzistavimas, kuomet tu nepriimi jų, atsisakai arba gauni, bet nemoki džiaugtis (Violeta, 18 m.).

Kalbant apie gyvenimą neišvengiamai paliestas klausimas apie gyvenimo prasmę. Galbūt ne kiekvienas tiesiogiai savęs paklausia – kas gi ta gyvenimo prasmė, bet visi veiksmai yra lydimi prasmės, kuri persmelkia

mūsų kasdienybę ir yra didžiausia motyvacija veikti. Nėra visiems bendros gyvenimo prasmės, ji yra labai subjektyvi, kiekvienam individui vis kita, „tačiau svarbu ne gyvenimo prasmė apskritai, o kurio nors asmens gyvenimo prasmė“ (Frankl, 2008, p. 117). Tyrimo dalyviai išreiškė ganėtinai skirtingus požiūrius į gyvenimo prasmę, ir tai patvirtina bei atspindi Franklo (2008) mintį, jog kiekvienas žmogus turi savo supratimą, todėl domėtis reikia kiekvieno žmogaus atsakymu, nesistengiant rasti bendros prasmės, kurios tikriausiai ir nėra. Paaugliams gyvenimo prasmė yra tikslas tą prasmę rasti, taip pat ji yra susijusi su moralinėmis vertybėmis, jausmais, asmeniniu tobulėjimu, vidine harmonija, laime. Gyvenimo prasmės klausimas taip pat stipriai susijęs su artimaisiais – buvimu su jais. „Įsiamžinimas“ po mirties, likimas žmonių prisiminimuose, širdyse, „kažką po savęs palikti“ tyrimo dalyviams atrodo labai svarbu:

Be to, dar svarbu įsiamžinti gyvenime, nu, kad būna, pavyzdžiui, tu gyveni, kai tu numirsi ir nieko nebus po tavęs, reikia kažką palikti arba būti naudingam kitiems žmonėms, arba ten, kai būna, kažką parašo ten, juos atsimena. Kažką palikti po savęs <...> Tai gali būti tų visokių įsiamžinimų, pavyzdžiui, pasodini medį, tai jis ten, pavyzdžiui, ir gamina deguonį, ir vaikams smagu, ten gali kokias sūpynes pakabinti, ten po kokių 15 metų ten tavo vaikai supsis, irgi fainai... (Gabrielė, 17 m.).

Svarstydami apie gyvenimo prasmę tyrimo dalyviai mini taip pat ir vertybes, kaip gyvenimo prasmės komponentą, kuris yra svarbus orientyras ir turi būti puoselėjamas viso gyvenimo kontekste. Paaugliai išskyrė ganėtinai skirtingas jiems svarbias gyvenimo vertybes: vienos vertybės yra susijusios konkrečiai su asmeniu, jo poreikiais ir įsitikinimais, „amžinosiomis“ vadinamos vertybės, tokios kaip meilė, tikėjimas, ryžtas (taip pat išskirtas kaip vertybė), kitos kyla iš aplinkos – šeima, draugai, bendravimas ir žmogus, savaime kaip vertybė.

Vienatvė – draugas ar priešas?

Tarp įvairių tyrimo dalyvių aptartų egzistencinių sąvokų tarsi pilkos spalvos gyvenimo potėpis ant spalvingos patirties paletės matoma vienatvė. Tarytum visiems suprantama, artima sąvoka, bet lyg ir svetima, nenoriai prisimenama, bet, kaip ją apibūdina paaugliai, ji yra labai

įvairiapusė. Vienatvė gali būti suprantama fizine prasme, kai žmogus yra vienas tam tikroje aplinkoje, be kitų žmonių, bet taip pat gali jausti ir vidinę vienatvę, kuomet aplinkiniai žmonės nesuteikia bendrystės jausmo, anot tyrimo dalyvių, tuomet tai tiesiogiai susiję su vienišumu. Žmogus tarsi izoliuotas nuo aplinkos – atskyrimas gali būti fizinis, vėliau gali pereiti į vidinį, kai būni tarp žmonių, bet viduje jautiesi kitoks, nepripažintas, nesuprastas, atstumtas. Tai tarsi nesavanoriškas būvimas, kada aplinkiniai nepriima žmogaus arba atstumia jį dėl tam tikrų priežasčių, bet tai gali būti ir paties žmogaus atsakomybė:

Netgi yra toks pasakymas, palyginimas apie vienatvę, kad yra tuščias kambarys, visiškai tuščias, tu esi vienas ir kaip tu tą kambarį priimsi? Gali dėl to liūdėti, kad esi vienas, sielvartauti, pergyventi dėl to, kad galbūt savo veiksmais tu tapai vienas arba gali džiaugtis tuo kambariu, save išreikšti, šokti, vaidinti, ką tu nori daryti su ta tyla“ (Violeta, 18 m.).

Tačiau, anot tyrimo dalyvių, vienatvė gali būti ir „šviesesnė“, suprantama kaip pabuvimas su savimi, tiesiog skyrimas laiko asmeniškai sau, apmąstymai, svajonės, savo elgesio analizė. Šiuolaikinis gyvenimas kupinas šurmulio ir nuolatinio „bėgimo“, tad sustojimas, atsigręžimas į save, tylos paieška ir mėgavimasis ja taip pat gali būti vadinama vienatve: *Man vienatvė, pavyzdžiui, su tyla asocijuojasi, kad tu gali būti vienas, apmąstyti su savim* (Teodora, 17 m.).

Remiantis šia samprata, vienatvė yra reikalinga, nes tuomet žmogus gali pamėginti išgirsti save, savo tikruosius norus, suprasti, kas jis pats yra, kokie jo tikslai, elgesys. Juk žmogus ateina į gyvenimą vienas ir išeina iš jo vienas, todėl vienatvė – toks pat būdingas žmogui bruožas kaip ir bet kas kita. Tuomet žmogaus atsakomybė, anot tyrimo dalyvių, taip pat turi didelį vaidmenį atsakant į klausimą „Ką gi aš darysiu su šia tyla?“. Mes arba priimame vienatvę ir ja mėgaujamės (laikome „draugu“), arba bandome ją paneigti, rasti priežasčių aplinkoje, liūdime (laikome „priešu“). Vienatvės „pilkumas“, anot paauglių, gali turėti ir tamsesnę atspalvį, ir šviesesnę, baltesnę.

APIBENDRINIMAS

Grupinė diskusija ir reflektavimas, bendravimas su bendraamžiais leido atskleisti paauglių egzistencinį patyrimą aptariant svarbiausias egzistencines temas. Tai vertinga ne tik tyrėjams, bet ir pačiam žmogui. Tyrime dalyvavę paaugliai yra išsigryninę pagrindines egzistencines temas – apie gyvenimą, laisvę, vienatvę ir kt., o grupinės diskusijos metu turėjo galimybę jas įsivardyti kitų bendraamžių akivaizdoje ir gauti jų pritarimą bei palaikymą.

Paauglių laisvės supratimas yra stipriai susijęs su aplinka: prie šeimos narių, draugų paaugliai jaučiasi laisvi, nesuvaržyti, gali elgtis kaip jiems būdinga, reikšti savo nuomonę, būti savimi. Tyrimo dalyvių laisvės supratimas išreiškiamas per ryšius su kitais žmonėmis, kurie jiems yra svarbūs, artimos aplinkos žmonės iškyla kaip suteikiantys laisvę arba ją ribojantys. O „gera laisvė – laisvė, turinti ribas, kurios nevaržo“.

Tyrimo dalyviai gyvenimą mato kaip prasmingą ir tikslingą buvimą, išskiria kiekvieno žmogaus savo „kelio“ turėjimą, misiją, kurią žmogus turi įgyvendinti šiame gyvenime, nors galbūt ji ir nėra iki galo aiški. Išryškėjo, kad paaugliai suvokia asmens gyvenimo prasmės subjektyvumą. Paaugliai mano, kad kiekvienas žmogus turi savo tikslus arba jų neturi, kiekvienas turi savo gyvenimo matymą ir jį gyvena taip, kaip jam atrodo teisinga. Paaugliams gyvenimo prasmė yra tikslas tą prasmę rasti, taip pat ji yra susijusi su moralinėmis vertybėmis, jausmais, asmeniniu tobulėjimu, vidine harmonija, laime.

Paaugliai kritiškai vertina asmenis, kurie neturi užsibrėžę gyvenime tikslo ir nieiško savo gyvenimo prasmės, jie tai vertina kaip nederamą žmogui elgesį.

Paaugliai išskiria jiems svarbias gyvenimo vertybes: vienos vertybės yra susijusios konkrečiai su asmeniu, jo poreikiais ir įsitikinimais, „amžinosiomis“ vadinamos tokios vertybės kaip meilė, tikėjimas, ryžtas, kitos kyla iš aplinkos – šeima, draugai, bendravimas ir žmogus, savaime kaip vertybė.

Vienatvė yra išskiriama kaip paaugliams svarbi egzistencinė tema. Vis dėlto ji vertinama nevienareikšmiškai – kelianti liūdesį ir vienišumo skausmą arba gali būti ir „šviesesnė“, suprantama kaip laikas, skirtas asmeniškai sau – apmąstymams, svajonėms, savo elgesio analizei.

Tyrimas atskleidė, kad atviras grupės pokalbis yra gera galimybė aptarti esminius žmogaus prigimčiai kylančius klausimus juos garsiai įsivardijant ir dalijantis nuomonėmis su bendraamžiais. Socialiniams darbuotojams, dirbantiems su paaugliais, siūloma nelaukti, kol išryškės elgesio problemos, bet tikslingai skirti daug dėmesio inicijavimui prevencinio pobūdžio pokalbių, kurių metu paaugliai, gyvenantys transformacijos laikotarpi, turėtų galimybę kelti egzistencinius klausimus ir juos aptarti, gauti bendraamžių ir suaugusiojo žmogaus palaikymą. Socialinio darbuotojo vaidmuo taikant egzistencinio socialinio darbo principus savo darbe yra esminis. Suprantama, kad dirbant šia linkme specialistui neužtenka gero noro ir pastangų, būtina turėti pakankamai žinių apie egzistencinę socialinę darbą bei asmeniškai laikytis šio teorinio požiūrio principų.

LITERATŪRA

1. Bogdanova, N., Švedaitė-Sakalauskė, B. (2010) Egzistencialistinė paradigma socialiniame darbe: ribos ir galimybės. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 24: 9–19.
2. Camus, A. (2007) *Sizifo mitas*. Vilnius: Baltos lankos.
3. Frankl, V. E. (2008) *Žmogus ieško prasmės*. UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“.
4. Freire, P. (2000). *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius: Tyto alba.
5. Kardelis, K. (2007) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
6. Kidd, S., A., Kral, M. J. (2005) Practicing Participatory Action Research. *Journal of Counselling Psychology*, 52 (2): 187–195.
7. Klooster, D. (2001). Kritinis mąstymas – kas tai? *Permainos*, 4: 36–40.
8. Krill, D. (1978). *Existential social work*. New York: The Free Press.
9. Malekoff, A. (2014) *Group Work with Adolescents, Third Edition: Principles and Social Work Practice with Children and Families*. Guilford Press.
10. Sartre, J. P. (2000). *Бытие и ничто: опыт феноменологической онтологии*. Москва: Республика.

SUMMARY

LIFE “IS LIKE ASPIRATION, LIKE MOTION”: ADOLESCENT’S EXISTENTIAL THEMES

Social work is usually understood in the context of helping others by solving different social problems, where a person is a participant of social relations. However, a human being not just encounters social problems, but thinks about his/her existence, the meaning of life in general, searches for the answers to difficult philosophical questions. Existential social work is based on the assumption, that a client thinks about the meaning of existence and it is a broader approach to the client, as an individual, emphasizing his/her uniqueness. Existential themes and discussion about the meaning of life is very important working with adolescents as adolescence is a complicated stage of personality development. Attempts to answer existential questions, the answers, which are found, are the basis for further personal development. This article reveals adolescents existential experiences through revelation of the most important existential themes. For the realization of this purpose Participatory Action Research (PAR) has been selected. Research data was collected using focus group discussions and semi structured interview methods. 8 adolescents, whose age was 16–18 years old, participated in the research. Adolescents revealed their existential experience by expressing their understanding and approach to the main existential themes such as freedom, life, meaning of life, values and solitude.

Keywords: adolescents, existential social work, existential themes.